

22. A Rákóczi-szabadságharc

Wagner Miklós 2025A

Előzmények:

- A törököket a Szent Liga, amelynek része volt a Habsburg Birodalom is, a 17. század végére kiűzte a Kárpát-medence területéről és 1699-ben megkötötték a **karlócai béke**. Magyarország nagy része Habsburg kézre került. Az **Erdélyi Fejedelemség is beolvadt a Habsburg Birodalomba** (Magyarországtól független részként), nem szolgálhatott többé a magyar rendek támaszául, így tovább nőtt a Habsburgok befolyása a magyar rendekkel szemben. Ez ellentéteket szült.
- A Habsburg abszolutista törekvések közé tartozott a **vitélző rend** (volt végvári katonák, elszegényedett nemesek) **feloszlata** – helyettük idegen katonák érkeztek – és az **Újszerzeményi Bizottság** megalakulása (a törököktől visszaszerzett földet az eredeti tulajdonosának vissza kell vásárolnia). Utóbbi komoly **gazdasági sérelmeket** okozott a magyar nemesség körében. Továbbá **rendi sérelemnek** számított a katonamegszavazás és az erőltetett rekatolizáció. A jobbágyok adói is megnövekedtek és kötelező volt a katonáknak szállítást biztosítaniuk. Szinte minden társadalmi réteg elégedetlenné vált a Habsburgokkal szemben. **Kurucoknak** nevezzük a Habsburg-ellenes nézetekkel szimpatizáló, a szabadságharcban részt vevő katonákat. A szó eredete: a 1514-es, Dózsa-féle parasztfelkelők kereszteseiből (crux) lettek lázadók.
- A Rákóczi-szabadságharc kimenetele nagyban függött a vele egy időben történő **spanyol örökösödési háborútól** (1701–1713/14). A spanyol örökösödési háborúban XIV. Lajos próbálta megszerezni a spanyol trónt, fő ellenfele a Habsburg Birodalom volt. (Végül XIV. Lajos unokája lett a spanyol király, de a háborút záró békében kimondták, hogy Spanyol- és Franciaország nem egyesíthető.) A spanyol örökösödési háború nagyban lekötötte a Habsburgok haderejét, **kétfrontos háborúra kényszerültek**, így sokkal kisebb haderő állt rendelkezésre a Rákóczi-féle lázadás leverésére. **XIV. Lajosnak** érdekében állt, hogy támogassa Rákóczit. Szövetségesének nem ismerte el (hiszen Rákóczi „rebelle”, lázadó volt), ám **pénzbeli támogatást folyósított**, valamint **francia katonai tanácsadókat küldött** a magyar lázadók segítségére.

Szabadságharc:

- A Habsburg-ellenes mozgalmak élére I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona közös gyermeke, II. Rákóczi Ferenc került, annak ellenére, hogy – miután 11 éves korában elszakították anyjától – katolikus és Habsburg-hű neveltetésben részesült.
- 1700-ban Rákóczi a bécsi udvart kritizáló levelet küldött XIV. Lajos francia királynak, ám ez I. Lipóthoz (1657–1705) jutott. Ennek következményeként a bécsiújhelyi börtönbe zárták, ahonnan felesége megszöktette, és Lengyelországba menekült. Ezután 1703-ban az Esze Tamás vezette Tisza-vidéki felkelők felkérték vezetőjüknek Rákóczit. Később 1703-ban a brezáni kiáltványban az ellenállási jogra hivatkozott Rákóczi és megkezdődött a **fegyveres harc**.
- A **szabadságharc kezdetén gyakorlatilag a magyarság egésze összefogott a Habsburgok ellen**, de később, a harcok elhúzódása következtében komoly belső konfliktusok akadtak, például Rákóczi elutasította a jobbágyok felszabadítását, mert nem akarta elveszíteni a nemesek támogatását. Ezért a konfliktus rendi mozgalomnak is tekinthető.
- A harcok első szakaszában (1703–1705) a **kuruc hadsereg hatékonynak mutatkozott**. A sereg gerincét a korábban elbocsátott vitélző rend tagjai adták. A sereg főként könnyűlovasokból állt, portyázó hadműveletekben sikeresnek bizonyult, azonban nyílt csaták megnyeréséhez nem volt alkalmas. Nem tudták legyőzni a reguláris császári (Habsburg) csapatokat.
- A Felvidéket és a Tiszántúlt gyorsan elfoglalták a kuruc csapatok és összehívták a **szécsényi országgyűlést** (1705). Itt **vezérlő fejedelemmé** választották Rákóczit, Magyarországot **rendi konföderációnak** nyilvánították, továbbá pénzt bocsátottak ki: a rézből készült **libertást**, amely fedezet híján gyorsan elértéktelenedett.
- Ezután következett a kuruc sikerek tetőpontja (1705–1707), amikor Vak Bottyán (idős kuruc vezér, 20 évvel korábban a török felszabadító háborúk hőse) vezetésével a kuruc csapatok átmenetileg **elfoglalták a Dunántúlt**.
- **1707-ben** megtörtént az **ónodi országgyűlés**. Mivel a kuruc vezetés már a szabadság kezdete óta finanszírozási problémákkal küzdött, ezért sor került a **közteherviselés** (= általános adózás, ami a nemesekre is vonatkozik) bevezetésére, amely ugyancsak megosztotta a nemességet, megbontotta a belső egységet. Megtörtént a Habsburg ház **detronizációja**, tehát kijelentették, hogy a Habsburg császár (1705-től I. József) nem Magyarország királya többé. Ezzel Rákóczi a Habsburgokkal való megegyezést akarta megakadályozni, és a szövetségkeresés eszköze is volt az üres trón.
- Ezután a Habsburg vezetés tett több kísérletet is a békére, többek között meghívták Rákóczit az 1708-as pozsonyi labanc (Habsburg párti) országgyűlésre, amire végül nem ment el.
- A szabadságharc hanyatló szakaszában (1707–1711) XIV. Lajos már alig támogatta a lázadást és az orosz segítségről sem sikerült megállapodni. A kuruc csapatok **jelentős vereséget szenvedtek Trencsénél** és a belső **összefogás felbomlott**. A szabadságharc végül 1711-ben ért véget.

A szatmári béke (1711)

- (Habsburg) I. József nevében Pálffy János, kuruc részről Károlyi Sándor írta alá.
- Orvosolta a rendi sérelmeket, nagyjából **helyreállt a rendi dualizmus**. Megszűnt az Újszerzeményi Bizottság, illetve a protestánsok **vallási türelmet** kaptak. Magyarországnak sikerült elkerülnie az örökös tartománnyá válást, nem úgy, mint Csehországnak 1620-ban. Ha a lázadók **hűségesküt** tettek a királynak (1711-től III. Károly), kegyelmet kaptak, megtarthatták javaikat.
- Értékelése: a független magyar királyság megteremtése nem sikerült, viszont a rendi dualizmus helyreállt, és a szatmári béke egy elhúzódó, már értelmetlen háborúnak véget vetett.
- Rákóczi a megadás után nem tette le a hűségesküt. Több európai város után száműzetésének végső helyszíne Rodostó lett, itt élt Bercsényi Miklós, Mikes Kelemen is. Rákóczi sokat írt (Vallomások, Emlékiratok stb.) 1735-ben itt hunyt el.